

KOMENDA GŁÓWNA
PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ
BIURO SZKOLENIA

Rekomendacje
do procesu przygotowania osób w wieku 16-18 lat,
do udziału w działaniach ratowniczych
w ramach działalności
Ochotniczych Straży Pożarnych RP

Warszawa 2020

Analiza opinii nadesłanych przez komendantów wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej w odpowiedzi na pismo BS-I-0754/27-1/20 z dnia 02 września 2020 r. w sprawie „Koncepcji udziału osób poniżej 18 roku życia w działaniach ratowniczych prowadzonych przez ochotnicze straże pożarne”.

W większości komendanci wojewódzcy PSP są za utrzymaniem kryterium wiekowego dla członków Ochotniczych Straży Pożarnych (18 – 65 lat) dopuszczającego do udziału w działaniach ratowniczych. Argumentami przeciwko dopuszczeniu osób poniżej 18 roku życia do udziału w działaniach ratowniczych wskazane są obowiązujące regulacje prawne oraz obawa o negatywny wpływ zdarzeń traumatycznych na psychikę młodych, niedojrzałych emocjonalnie osób.

Ważnym argumentem przeciw umożliwieniu czynnego udziału w działaniach ratowniczych osobom, które nie ukończyły 18 roku życia, jest fakt, że będzie się to wiązać z podwójną odpowiedzialnością, jaką podczas działań będzie ponosił kierujący działaniami ratowniczymi (KDR). Nieletni w wieku 16-18 lat posiadają ograniczoną zdolność do czynności prawnych, a więc też nie ponoszą pełnych konsekwencji za własne działanie. W takim przypadku poszkodowany może domagać się naprawy szkody od rodziców lub opiekunów prawnych, jak również od KDR.

Rozpatrując dopuszczenie osób poniżej 18 roku życia do udziału w szkoleniu podstawowym dla strażaków-ratowników OSP, wskazują na możliwość uczestniczenia młodocianych tylko w części teoretycznej, z zastrzeżeniem, że wyrażona zostanie pisemna zgoda rodziców i poniosą oni odpowiedzialność prawną w sytuacji wystąpienia zdarzenia niepożądanego np. wypadku. Dopiero po osiągnięciu pełnoletności osoba może przystąpić do części praktycznej szkolenia i egzaminu.

Większość komendantów wojewódzkich PSP nie widzi przeciwwskazań w uczestniczeniu młodzieży w odprawach, naradach, omówieniu ćwiczeń organizowanych przez daną OSP. Widzą w tym szanse, że młodzi ludzie będą mogli kształtować w sobie realny obraz pracy strażaka. Podkreślają jednak, że kwestia udziału w ćwiczeniach i manewrach wymaga regulacji prawnych i jasno określonego zakresu udziału osób nieletnich (obserwator, pozorant) .

Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej stoi na stanowisku, że niewskazaniem jest odkładanie możliwości przystąpienia do

egzaminu końcowego, aż do osiągnięcia pełnoletności. Proponuje by wydanie zaświadczenia o zaliczonym szkoleniu i zdanym egzaminie nastąpiło najwcześniej w dniu osiągnięcia przez strażaka pełnoletności. Tym samym strażaka OSP uprawniony byłby do czynnego udziału w działaniach ratowniczych od dnia uzyskania pełnej zdolności do czynności prawnych - pełnoletności (art. 10 i art. 11 k.c.). Prezes Zarządu Głównego Związku OSP RP podkreśla, że zarówno w szkoleniach, jak i w ćwiczeniach, w których biorą udział osoby niepełnoletnie, trzeba zachować szczególną staranność w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i właściwej opieki uczestnikom.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej opinie i sugestie przedstawiam rekomendacje dotyczące procesu przygotowania osób w wieku 16-18 lat, do udziału w działaniach ratowniczych.

Rekomendacje dotyczące procesu przygotowania osób w wieku 16-18 lat, do udziału w działaniach ratowniczych

Celem szkolenia osób w wieku 16-18 lat, powinno być ich wstępne przygotowanie do podejmowania działań ratowniczych. Okres tego szkolenia to również możliwość długoterminowej obserwacji zachowań i reakcji młodego człowieka pod kątem dojrzałości psychofizycznej

Wyżej wspomniany proces szkolenia mogłoby odbywać się w ramach działalności Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych (MDP). Młodzieżowe drużyny pożarnicze dają osobom niepełnoletnim możliwość rozwijania swoich pasji i umiejętności z zakresu ochrony przeciwpożarowej, nie narażając jednocześnie ich na ewentualne negatywne skutki (fizyczne i psychiczne) udziału w realnych działaniach ratowniczych. MDP to kontakt ze społecznością strażacką, uczestniczenie w szkoleniach, ćwiczeniach i w życiu strażnicy. To możliwość poznania pożarniczego rzemiosła w bezpiecznych warunkach i przygotowania się do późniejszego funkcjonowania jako „strażak-ochotnik”.

Celem proponowanego procesu szkolenia byłaby:

- weryfikacja i rozwijanie predyspozycji do uczestniczenia w działaniach ratowniczych (dojrzałość emocjonalna, psychofizyczna, umiejętność współpracy w grupie), co mogłoby być

• pomocne w kwalifikacji na szkolenie podstawowe strażaka ratownika OSP,

- zapoznanie z wiedzą z zakresu ratownictwa, podstaw pierwszej pomocy, edukacji zdrowotnej (zachowania prozdrowotne i ryzykowne, zarządzanie stresem, w tym stresem traumatycznym, profilaktyka uzależnień),
- praca nad poprawą kondycji fizycznej.

Do zadań Ochotniczych Straży Pożarnych poza udziałem w akcjach ratowniczych należy również działalność profilaktyczna i informacyjna. W związku z tym byłaby możliwość zaangażowania młodzieży w działania na rzecz lokalnej ludności (prelekcje w szkołach, salach edukacyjnych „Ognik” w ramach prewencji społecznej), co mogłoby być poza uczestniczeniem w wykładach, warunkiem zaliczenia szkolenia (zajęcia praktyczne/staż).

Wdrożenie powyższego szkolenia wymagałoby przygotowania merytorycznego i praktycznego opiekunów z zakresu pracy z młodzieżą. Zapoznanie się z funkcjonowaniem emocjonalnym, poznawczym, społecznym młodych ludzi oraz specyfiką problemów i trudności, z którymi się zmagają może być pomocne w procesie edukacji, jak potem w podjęciu decyzji o gotowości młodego człowieka do uczestniczenia w działaniach ratowniczych. W związku z okresem rozwojowym osób szkolonych oraz ryzykiem problemów związanych ze zdrowiem psychicznym, zasadne byłoby nawiązanie współpracy z lokalnymi fundacjami, stowarzyszeniami, poradniami szkolno-pedagogicznymi, środowiskowymi ośrodkami psychoterapii dzieci i młodzieży czy poradniami pomocy psychologicznej dla dzieci i młodzieży, które mogłyby wspomóc zarówno opiekunów jak i samą młodzież w procesie edukacji oraz w organizowaniu pomocy psychologicznej w sytuacji wystąpienia sytuacji kryzysowej.

Ważne byłoby również przygotowanie programu procesu szkolenia oraz materiałów edukacyjnych dla instruktorów prowadzących szkolenia dla młodzieży oraz dla samej młodzieży, która prowadziłaby zajęcia w ramach prewencji społecznej. W związku z tym wskazane byłoby powołanie zespołu roboczego do opracowania programu szkolenia i materiałów edukacyjnych, złożonego ze specjalistów z zakresu ratownictwa, dydaktyki i psychologii dzieci i młodzieży.

Podjęcie działań edukacyjnych dla osób w wieku 16-18 lat wydaje się nieść wiele korzyści, z jednej strony daje możliwość pozyskania młodych ludzi, świadomych specyfiki służby. Obserwując funkcjonowanie młodych ludzi w czasie przeszkolenia, prezes OSP i naczelnik będą mieli więcej informacji, aby podjąć decyzję o skierowaniu ich do udziału w szkoleniu podstawowym.

Zintegrowanie lokalnej młodzieży wokół OSP może pośrednio przyczynić się do podjęcia działań profilaktycznych w lokalnej społeczności w zakresie zapobiegania powszechnym w obecnych czasach negatywnym zachowaniom w środowiskach młodzieżowych tj. uzależnienia, agresja, przemoc rówieśnicza, depresja i zachowania suicydalne.

Dodatkową możliwością o charakterze edukacyjnym, byłby udział młodzieży od 16 roku życia w „dorosłym” życiu strażnicy OSP. Uczestniczenie w odprawach, naradach, ćwiczeniach, manewrach, organizowanych przez daną OSP, umożliwi młodym ludziom realnie spojrzeć na specyfikę pracy strażaka, dyscypliny, obciążeń wynikających z udziału w działaniach ratowniczych, a tym samym pozwoli podjąć im bardziej świadomą decyzję co do kolejnego etapu szkolenia, którego pozytywne ukończenie kwalifikuje do uczestniczenia w akcjach ratowniczych. Należy jednak podkreślić, że kwestia udziału w ćwiczeniach i manewrach wymaga regulacji prawnych i jasno określonego zakresu udziału osób nieletnich.

W procesie szkolenia młodzieży należy podjąć szczególne starania w przygotowaniu opiekunów do pracy z nastolatkami, co z jednej strony obniży ich obciążenie i stres związany z pełnioną funkcją, a jednocześnie może przyczynić się do zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego i psychologicznego uczestnikom szkoleń i ćwiczeń. Warto pomyśleć również o nawiązaniu współpracy z psychologiem specjalizującym się w pracy z młodzieżą, który może z jednej strony pełnić funkcję wykładowcy, z drugiej strony supervizować opiekunów, szczególnie w sytuacjach trudnych w relacji z młodzieżą, ale też kryzysowych np. związanych ze zdarzeniami traumatycznymi.

Kolejnym etapem wyżej opisanego procesu szkolenia byłoby dopuszczenie do części teoretycznej szkolenia podstawowego osób, które nie osiągnęły jeszcze określonego prawem wieku 18 lat, ale mają już ukończony np. 17 rok życia, jednak z zastrzeżeniem, że odbywa się to za zgodą rodziców i ich pełną

odpowiedzialnością oraz, że udział w działaniach ratowniczych możliwy będzie dopiero po uzyskaniu pełnoletności, i ukończeniu szkolenia podstawowego.

Opisany proces przygotowania osób pomiędzy 16 a 18 rokiem życia do udziału w działaniach ratowniczych, pozwoliłby na przygotowanie młodego adepta do płynnego wejścia w strażacki świat i jego trudną niekiedy rzeczywistość, zapewniając zasoby ratownicze jednostkom OSP, przy jednoczesnym zachowaniu wymogów prawnych.

Podstawy prawne

Zgodnie z art. 19 ust. 1b ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej: „1b. Bezpośredni udział w działaniach ratowniczych mogą brać członkowie ochotniczych straży pożarnych, którzy ukończyli 18 lat i nie przekroczyli 65 lat, posiadający aktualne badania lekarskie dopuszczające do udziału w działaniach ratowniczych oraz odbyli szkolenie pożarnicze, o którym mowa w art. 28 ust. 1” (Dz. U. z 2018 r. poz. 620 tj.).

Powyższy zapis znalazł również odzwierciedlenie w zatwierdzonym przez Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej, dokumencie o nazwie „Zasady organizacji szkoleń członków ochotniczych straży pożarnych biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych”, w którym zapisano, że warunkiem przyjęcia na szkolenie podstawowe strażaków ratowników ochotniczych straży pożarnych jest „wiek – ukończone 18 lat i nie przekroczone 65 lat”.

Zarówno ustawodawca, jak i podmiot zobowiązany do ustalenia zasad i programów szkoleń uznali, że zadania stojące przed członkami ochotniczych straży pożarnych wymagają nie tylko odpowiedniej wiedzy i umiejętności oraz sprawności fizycznej, ale również ustalonej zasadami prawa dojrzałości.

Aspekty psychologiczne w pracy z młodzieżą

Czynności wykonywane podczas działań ratowniczych, a wcześniej ćwiczonych podczas szkoleń, mogą nieść ze sobą ryzyko związane z utratą zdrowia, a w skrajnych przypadkach nawet życia, zarówno samego strażaka, jak i jego kolegów, a także osób poszkodowanych. W takich przypadkach odpowiedzialność

spada na dowodzącego daną akcją (KDR), a w sytuacji, gdyby w działaniach brała udział osoba niepełnoletnia – również na rodziców niepełnoletniego strażaka.

Również dla poszkodowanych, którzy dodatkowo ucierpieli w związku z niesioną przez strażaków pomocą może być trudne do zaakceptowania, że strażakiem jest osoba nieletnia i może być to również dodatkowym argumentem wykorzystanym w ewentualnych roszczeniach odszkodowawczych, że „pomocy udzielało dziecko”.

Działania prowadzone przez straże pożarne niejednokrotnie wymagają pełnej mobilizacji sił i środków, trudno byłoby zatem również wymagać od dowodzącego, żeby zwracał szczególną uwagę na będącą w pewnym sensie pod jego opieką osobę niepełnoletnią.

Istotnym aspektem w ustaleniu wieku, w którym możliwe jest uczestniczenie w działaniach jest również fakt, że działania ratownicze niosą ze sobą niejednokrotnie ogromne obciążenie psychiczne związane z wystawieniem na ekspozycję zdarzeń związanych ze śmiercią, cierpieniem, poważnymi obrażeniami ciała, drastycznymi obrazami oraz obcowaniem ze skrajnie silnymi emocjami poszkodowanych. Młodzi ratownicy mogą również znaleźć się w sytuacji, gdy ich życie i zdrowie jest zagrożone lub udzielają pomocy osobom z którymi są związane emocjonalnie (członkowie rodzin, znajomi, przyjaciele). Powyższe sytuacje stanowią duże obciążenie dla zawodowych strażaków, którzy niejednokrotnie ponoszą konsekwencje psychologiczne uczestniczenia w zdarzeniach traumatycznych. W związku z tym należy założyć, że młodzi ludzie również mogą mieć trudność w poradzeniu sobie z emocjami związanymi z doświadczaniem traumy. Brak dojrzałości emocjonalnej do poradzenia sobie z tak silnym stresem, może negatywnie wpłynąć na ich dalsze życie i zdrowie psychiczne. Na ten fakt warto szczególnie zwrócić uwagę, biorąc pod uwagę badania prowadzone na młodzieży, które pokazują, że w ostatnich latach zdrowie fizyczne młodych ludzi uległo znacznej poprawie, natomiast psychiczne z roku na rok ulega pogorszeniu. Depresja, zaburzenia lękowe, samookaleczenia, zachowania suicydalne to problemy z którymi zmagają się młodzi ludzie. Według Światowej Organizacji Zdrowia około 20% dzieci i młodzieży na świecie doświadcza problemów natury psychicznej. Według analiz Najwyższej Izby Kontroli opublikowanych w raporcie z kontroli dostępności leczenia psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży w latach 2017-2019, około 9 proc. dzieci i młodzieży wykazuje zaburzenia psychiczne

w stopniu wymagającym pomocy profesjonalnej, co oznacza, że pomocy systemu leczenia psychiatrycznego i psychologicznego wymaga około 630 000 dzieci i młodzieży poniżej 18. roku życia. W związku z tym podejmując decyzje o daniu możliwości młodemu człowiekowi do uczestniczenia w działaniach ratowniczych, nie mając możliwości oparcia się na badaniach lekarskich i psychologicznych, warto zachować szczególną ostrożność. Nigdy nie wiemy, czy kandydaci na strażaków-ochotników, nie są w grupie ryzyka. Pomocne tu jest danie sobie odpowiedniej ilości czasu, aby poobserwować zachowania i reakcje młodego człowieka. Pozytywne ukończenie szkolenia podstawowego może być niewystarczające, żeby uznać gotowość nastolatka do uczestniczenia w akcjach ratowniczych. Warto zaznaczyć, że kandydaci do szkół pożarniczych oraz do służby w PSP przechodzą w ramach komisji lekarskich, badania lekarskie oraz psychologiczne, które decydują o przyjęciu do służby. W czasie przeszkolenia, a potem w czasie pełnienia służby mają dostęp do pomocy psychologicznej i psychoedukacji w ramach Systemu Pomocy Psychologicznej w Państwowej Straży Pożarnej (SPP w PSP). Dostęp do takiej formy wsparcia i pomocy psychologicznej jest ograniczony dla strażaków OSP.

Reasumując, wydaje się zasadne podtrzymanie kryterium wiekowego w przedziale 18-65 lat dla członków Ochotniczych Straży Pożarnych dopuszczające do udziału w działaniach ratowniczych. Natomiast wskazane jest prowadzenie dwuetapowych szkoleń dla młodzieży OSP. Pierwszy etap dedykowany byłby osobom w wieku 16-18 lat i rozwijałby przede wszystkim predyspozycje psychofizyczne młodych ludzi do uczestniczenia w działaniach ratowniczych. Drugi przeznaczony byłby dla osób powyżej 18 roku życia i dawałby pełne uprawnienia do uczestniczenia w działaniach.

Literatura:

K. Szwejca, P. Kasprzak, M. Serafin, T. Wojciechowski: „Rola pracowników oświaty w promocji zdrowia psychicznego i w zapobieganiu autodestrukcyjnym młodzieży”. Poradnik dla nauczycieli.

K. Szwejca, M. Kąsny, P. Kasprzak, K. Markiewicz, M. Szwejca: „Rola rodzin i osób bliskich w promocji zdrowia psychicznego i w zapobieganiu autodestrukcyjnym młodzieży. Poradnik dla rodziców.

Opracowanie:

st. kpt. Anna Kubicka - starszy specjalista
mł. bryg. Paweł Brunecki - kierownik sekcji